

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 6

V Ljubljani, 31. marcija 1893.

Letnik VI.

Precepljenje črešenj.

Večkrat vidimo po vrtilih necepljene črešnje, ki rode malo vredne drobnice. Ker imamo mnogo dobrih črešnjevih vrst, svetujemo gospodarjem, naj vse slabe precepijo. Če drevo ni prestaro in če je zdravo, je prav dobro, da se precepi. Cepi se lahko na različne načine, najboljše pa je okulovanje, t. j. cepljenje s popkom, kakeršno je po nekaterih krajih ob Renu zelo v navadi.

Drevo, katero hočemo precepiti, pomladimo, t. j. spomladi mu požagamo vrhove in veje. Drevo še tisto leto požene mnogo mladik, mi pa jih cepimo z dozorelimi popki takih črešnjevih vrst, kakeršne hočemo imeti. Prihodnjo pomlad porožemo vse mladike 30—40 cm nad cepljenim mestom in jim tukaj potrgamo tudi vse popke. Ko cepljenci požene, privežemo jih k prirezanim vrhom, da jih ne odlomi veter in da jih ptiči ne pokvarijo. Prihodnje t. j. tretje leto prirežemo mladike, kar je slabših do polovice, močnejše pa samo tretjino, rane zamažemo s cepilno smolo. Podoba 11 nam kaže precepljeno črešnjo v tretjem letu.

Kar naraste mladik iz podloge, pocepimo jih prvo leto po precepljenji. Istotako naj se precepijo črešnje, katere nam niso znane in so dvomljive vrednosti, in pa divjaki, katere kje izkopljemo. Tako drevje cepi

Podoba 11.

naj se leto potem, ko se je ukoreninilo. Za precepljenje priporočamo te le vrste: Veliko črno hrustavko, veliko princezino, kraljico Hortenzijo, Bitnerjevo hrustavko, Vinklerjevo belo srčnico, Hedelfingerjevo orjakinjo. Vse te vrste krepko rastejo, imajo velike plode in so zelo rodne. Cepiči se dobe v vsaki veči drevesnici.

Črni teloh.

Mej divje rastočimi cveticami cvete nedvojbeno najprvi teloh. On je prava zimska cvetlica, kajti ne čaka spomladi in toplih solnčnih žarkov, da razvije svojega cvetja kras, marveč pokaže cvetne popke že početkom zime — meseca grudna. Zato so mu nadedi Nemci ime „Christwurz“ — božični koren. Komaj pa mine mraz in skopni sneg, vzdignejo se cvetne glavice popolnoma od tal ter se razcveto v velike, šipku (*rosa canina*) podobne, bele ali rdečkaste cvete. Posamezni cveti so na srednjevisceih stebelcih, ki so pri našem domačem telohu (*helleborus altifolius*) rdečepikasti. Pod stebelci pokrivajo tla dlanasti listi, nekako podobni kurjim nogam. Zaradi tega je teloh po Gorenjskem dobil ime „kúrice“. Listi, ki jih spomladi pri telohu vidimo, so še stari, od prošlega leta; novi se stoprav na poletje razvijajo. Cvet sestoji iz razvitih čašnih listov in nerazvitih cvetnih listov. Ker čašni listi precej dolgo ne odpadejo, tudi cvet dolgo traje. Še ko mnogobrojni pašniki odpadejo in v mešičastih predalih seme zori, vidimo čašne liste, le bolj rdeče rjave barve so postali. Korenina je črnorjava, zato se rastlina imenuje „črni teloh“, preje tudi lat. *helleborus niger*. Novejši čas pa so določili, da je po južnih apneniških Alpah rastoči teloh „*helleborus altifolius*“, a po severnih apneniških Alpah rastoči „*helleborus niger*. Razlikujeta se posebno po podobi in barvi listov, po splošni velikosti in, kakor omenjeno, posebno po tem, da ima prvi rdečepikaste stebelce.

Zaradi zgodnjega cvetja in lepe oblike goje teloh tudi pogostoma po vrtilih. Vzgoji se iz semena, koje se precej, ko dozori, poseje v rahlo, s peskom pomešano zemljo. Mlade rastlinice se prikažejo spomladi, in ko so bile pikirane, posade se na stalen prostor. Ker je to vzgojevanje iz semena precej zamudno, je boljše, pribaviti si iz gorskih krajev že razvitih, krepkih rastlin, koje se na vrtu na kak senčen prostor posade. Presajajo se lahko brez škode tudi po leti. Tako sem lani meseca avgusta nabral telohovih rastlin na Šmarni Gori, prenesel jih s saboj v Belo Krajino, kjer posajene na vrtu ob plotu prav bujno cveto. Krepka rastlina mej njimi pognala je celo 6 cvetov.

Kakor omenjeno, ljubi teloh senčnat, bolj vlažen kraj. Nastane li po leti huda suša, treba mu prilivati, da mu listi ne venejo, kar rastlino slabi, da ne more početkom zime cvetja nastavljeti. Kdor ljubi po zimi pri hiši kaj cvetočega, posadi naj si jeseni krepkih rastlin v lonce ter jih postavi na toplo.

Listi in nerazvevli popki rabijo vrtnarjem pri izdelovanji vencev. Zato vidimo na trgu v Ljubljani včasih cele kupe telohovega perja in cvetja, kojega so nabrali in prinesli na prodaj kmetje iz okolice.

Rajko Justin.

Odstranjenje vej.

Veje je treba iz različnih vzrokov odstranjevati; kajti one so ali suhe, bolehné, nerodovitne, obraščene z zajedalkami in napadene od škodljivih mrčesov ali se pa križajo z drugimi vejami, so pregoste, vise prenizko in ovirajo rast drugih rastlin.

Ni pa vse eno, kako odstranimo veje, ako hočemo, da se drevesa dobro počutijo in ostanejo zdrava. Rana, ki nastane vsled nespretnne odstranitve veje, dostikrat vse drevo uniči ali pa vsaj oslabi rast in rodovitnost.

Velike, veje je treba 2 do 3 pednje daleč od debla odžagati. Ostali štrcelj se reže potem tik pri deblu od zgoraj navzdol paralelno k deblu tako dolgo, da se zareza vsled teže štrclja razširi. Nato se nadaljuje rezanje ali sekanje od spodaj v meri proti zgornji zarezi najmanj 3 do 6 cm globoko, in za tem se reže zopet od zgoraj navzdol, dokler ne odpade štrcelj. Rob sečne ploskve se z ostrim nožem gledko obreže, ploskvo pa moramo takoj z drevesnim voskom, pri manjših drevesih z navadno smolo, ki jo v spiritu ali na ognji raztopimo, zamazati. Sečne ploskve dreves, ki so debela kakor noga ali pa še bolj, lahko tudi z lesnim katanom namažemo. Tanke veje se odrežejo z nožem, a ne z drevesnimi škarjami, sečna ploskva se pa naredi takoj enaka s kožo na deblu; v tem slučaju zaraste se rana popolnoma, če ni drevo prestaro.

Veje se smejo odstranjevati vsak čas, samo ne v mesecih malem travnu, velikem travnu, rožniku, malem srpanu in velikem srpanu; med tem časom so drevesa najbolj sočnata. Najbolje se zarastejo sečne ploskve v dobi, ko je drevo že na koncu prvega poganjanja, tedaj v drugi polovici meseca vel. srpana in meseca kimoveca, pri nekterih zgodnjih vrstah tudi že meseca mal. serpana. Bolje je, da odstranimo vejo v katerikoli dobi, kakor da bi jo pustili na drevesu, kadar je že suha.

Uporaba jagod v domačem gospodarstvu.

Jagode uživamo navadno surove. Ker se pa dajo tudi na drug način lahko porabiti in ker rade bogato obrode, hočemo tukaj popisati, kaj se da vse iz jagod narediti

I. Vino iz jagod.

Sad se potrga od pecljev in zdrozga. Potem stoji ta drozgalica 24 ur in nato se stlači ali ožme. Sok pride, ko se je natanko izmeril, v za to pripravljen, skrbno očiščen sodček. Na to polijemo tropine še enkrat z mrzlo vodo, jih dobro zmešamo, pustimo stati do drugega dneva in še enkrat dobro ožmemo. Dobljeni sok izmerimo in ga denemo k prvemu pridelku. Sedaj dodenemo sladkorja in vode, in kisanje ali vrenje se lahko prične. Dodatek vode in sladkorja se mora tako le uravnati:

K 1 litru jagodnega soka dodamo $\frac{3}{4}$ litra vode in 350 do 400 gr čistega sladkorja.

Sod ne sme biti poln. Vrenje vrši se na gorkem prostoru (12 do 16° R.). Uporaba cevi za vrenje je potrebna. Ko je postalo vino na jesen mirno, moramo sodček dobro zapiliti in ga v mrzli kleti shraniti.

2. Ohranitev (konserviranje) jagodnega soka.

Od pecljev potrgani sad natrosi se na debelo z zdrobljenim sladkorjem ter se namoči nekoliko z mozelskim ali porenskimi vinom (na 1 kg sadu 1 čašo vina). S sladkorjem se lahko še nekolikrat natrosi. Drugi dan plava sad v sirupu podobnem soku ter je popolnoma skrčen, brez vrednosti in okusa. Sok se odlije, spravi v steklenice iz belega stekla, katere postavimo potem dobro zamašene na hladan prostor. Čez nekaj mesecsev se začne od zgoraj čistiti. Čisti sok da se potem porabiti za pripravljanje likera, limonade, gošča pa na drug način.

3. Ohranitev celih jagod.

Za to ne smemo jemati predebelih jagod, pač pa je dobro, da so trde. Sad mora biti zrel, pa ne prezrel. Izpirati ga ne smemo. Jagode potrgamo od pecljev

ter jih denemo takoj v steklenice. Z lahkim tresenjem jih tako porazdelimo, da jih gre prav mnogo vanje. Po tem jih zalijemo s čistim, precejenim sirupom iz sladkorja (1 kg sladkorja skuhan v $\frac{1}{2}$ litra vode) ter denemo to potem 10–15 minut v hladno vodo.

Sad, ki je bil med zorenjem mnogo na dežji, se ne drži dobro. Sploh se jagode rade skisajo. Zato je dobro, če pridenemo sirupu iz sladkorja nekoliko salicila (v 1 liter sirupa $\frac{1}{2}$ grama).

4. Marmelada iz jagod.

Zrele jagode se stisnejo skozi cedilo. Na 500 gr dobljene tvarine vzamemo 300 gr drobno zdrobljenega sladkorja, zmešamo oboje dobro skupaj, prekuhamo in spravimo v steklenice s širokim grlom. Vrhu goščje se dene papir napojen s salicilovo kislino. Steklenico moramo dobro zamašiti in zapečatiti.

5. Posladorjene jagode.

Iz belega sladkorja in nekoliko vode (1 kg sladkorja in $\frac{1}{2}$ litra vode) skuhamo tekoč, čist sirup. Porabi se še vroč, vendar ne vrel. Jagode, ki morajo biti čiste in trde, pomočijo se v sirup, se dobro preobrnejo in zopet takoj ven vzamejo, da se na gorkem prostoru malo osuše. Potem jih denemo še enkrat v sirup, pustimo, da od njih odkaplje, ter jih razgrnemo po mizi, ki mora biti na debelo potrošena z belim, zdrobljenim sladkorjem. V njem se tako dolgo preobračajo, dokler ne postanejo popolnoma bele. Sedaj jih denemo na plehnato ploščo, katero položimo v kako sušilnico ali peč, da se pri gorkoti počasi posuše. Če smo prav ravnali in so se jagode dobro posušile, smemo jih spraviti v zabojčke, škatle itd. Sicer se pa spravijo tudi lahko v steklenice s širokim grlom.

Posladorjene jagode, katere dobivamo pri nas v prodajalnicah, prihajajo navadno s Francoskega.

Vrtnarske raznoterosti.

Karbolinej v zelniku. Kadar smo posadili v zelnik salato, zelje, karfijol, kapus in druga zelišča, vzemimo posodo s karbolinejem in spustimo nekoliko kapljic te tekočine v zemljo med posamezne rastline, kar lahko ponovimo čez 2 do 4 dni ali pa po kakem deževnem dnevi. S tem ne bomo odgnali le toliko škodljivih bramorjev, krtic, rovk, krtov, ampak ves zelnik ostane mnogo bolj čist in prost vsakovrstnega mrčesa. Paziti pa moramo, da ne pride karbolinej na rastline, kajti vsaka od karbolineja zadeta rastlina ali popolnoma pogine ali pa zamerjejo samo zadeti deli. Tudi miši, podgane, mravlje in druge živalce se preženejo s karbolinejem v luknje ali druga svoja stanovališča.

Jama, kamer bude mlado drevo vsaditi, naj se, če le mogoče, uže jeseni izkoplje. Izkopana zemlja naj leži na zraku, da popoluoma sprsteni; slaba prst naj se odstrani in z dobro nadomesti. Tako pomešana, uležana prst naj se pa ne vrže vsa na enkrat v jama, ampak polagoma, in ko je jama vsa polna, naj se drevo vsadi na vrh. Ker se prst sama od sebe poseda, usede se tudi drevo samo od sebe dovolj globoko. Naj si naši sadjarji pred vsem zapomnijo to, da drevo s svojimi koreninicami sme največ 2 do 3 palec pod zemljo priti, da moreta podnebni zrak in dež do njih. To je ena največjih napak pri vsajanju mladega sadnega drevja, da je v ozko jama sadimo globoko, da ondi čepi kakor jetnik v ozki ječi in, ko rasti začne, ne more korenin svojih razsprostiti, zato pa raste klavrno, sad mu rad odpada, in kmalu usahne.